

Vela svitnja na Visu

U uvali Veloj svitnji zapadno od viške luke na početku 1970-ih roniaci Podvodno-istraživačkoga kluba Mornar iz Splita utvrdili su ostatke antičkoga brodoloma s teretom amfora. Nalazište je već prije bilo poznato lokalnom stanovništvu, koje ga je nazivalo *Podrtina* ili *Na zare* (žara, tj. amfora).

Dno keramičke posude

Velika i dobro vidljivaskupina amfora nalazila se uz istočni rt uvale, oko 100 m od obale, na prijelazu iz kamenitoga u pješčano dno, na 25 do 30 m dubine. Nalazi su pokrivali oko 16 m × 8 m površine i donekle ocrtavali oblik potonuloga broda. Istraživanje nalazišta provedeno je u organizaciji Arheološkoga muzeja u Splitu, pod vodstvom Nenada Cambija. U tri provedene istraživačke akcije (1972., 1973. i 1977) izvađeno je 548 čitavih ili gotovo čitavih amfora i 86 karakterističnih ulomaka, više cjelovitih keramičkih posuda i oko 100 ulomaka, dvije uljanice, brončana posudica s dugačkim drškom, dva nečitljiva komada brončanoga novca te tri perforirana olovna utega.

Budući da je zbog nedostatka financijskih sredstava istraživanje prekinuto u razdoblju od 1973. do 1977., po povratku arheološke ekipe utvrđeni su jasni tragovi pustošenja. God. 1977. pod tankim slojem pijeska otkrivene su dvije skupine s pet drvenih brodskih rebara u svakoj te daskne brodske oplata, što znači da je antički brod potonuo istodobno s brodskim

teretom. Drveni dijelovi brodske konstrukcije dokumentirani su i ostavljeni na morskome dnu.

Gotovo sve pronađene amfore, poput amfora s nalazišta u uvali Vlaškoj maloj na Pagu, pripadaju tipu Lamboglia 2, koji je bio u uporabi u rimsko kasnorepublikansko doba (II/I. st. pr. Kr.) za prijevoz vina ali i ostalih gospodarskih proizvoda. Na temelju epigrafskih izvora Nenad Cambi pretpostavio je njihovu lokalnu proizvodnju u Dalmaciji, poglavito na području grčke kolonije *Isse* na Visu. Premda za tu pretpostavku još za sada nema sigurnih dokaza, amfore spomenutoga tipa vrlo su vjerojatno proizvođene na području cijeloga Jadrana.

Amfora srcolika trbuha, jedina koja se oblikom razlikovala od ostalih, pripisuje se grčko-italskom tipu, odnosno njegovoj lokalnoj inačici, proizvodnja koje je zasada dokazana na području grčke kolonije *Pharos*a na Hvaru.

Na obodu jedne od amfora bio je utisnut pečat HAR, dok su ostali pečati ATTO, LABEO, L. POT, M. POT, MENOP, MIOPI, PILIPI, PHIL, RV-X, SONIC i SONV (S retro) bili utisnuti na njihovim ručkama. Svi pečati nose skraćena imena ili oznake majstora koji su ih proizvodili u specijaliziranim keramičarskim radionicama.

Manji dio keramičkih posuda pripisan je skupini keramike s crnom prevlakom (kampanska keramika), inačicama A, B i C, dok ostale uglavnom pripadaju uporabnoj kuhinjskoj keramici grubljega sastava. Prema raznolikosti nađenih oblika pretpostavlja se kako je riječ o posudu koje je pripadalo brodskoj opremi, a ne brodskome teretu.

Brončana posudica s dugačkim drškom (*simpulum*) bila je vjerojatno dio brodske opreme, a mogla je služiti u

Dno keramičke posude

obredne svrhe. U antičkim se pisanim izvorima u više navrata spominju nezaobilazni žrtveni obredi prigodom kretanja na prekomorsko putovanje ili pristajanja u sigurnu luku, te obredni postupci u čast i slavu božanskih zaštitnika. Stoga se pretpostavlja kako je skupocjenije i svečanije posuđe iz brodske opreme imalo takvu namjenu.

Dva primjerka brončanoga novca možda također svjedoče o obredima kojima su se u antičko doba nastojali zaštititi brod i njegovi trgovački poslovi. Novac je pri izgradnji brodske korita mogao biti ugrađen pod jarbolnu stopu ili između rebara i oplata, dobivajući time izrazitu apotropejsku ulogu. Kako nema podataka o točnome mjestu nalaza novca, nije moguće sigurno potvrditi navedenu pretpostavku.

Tijekom pregleda podmorja 1989 (u organizaciji ondašnjega Republičkoga zavoda za zaštitu spomenika kulture, pod vodstvom Marijana Orlića i Marija Jurišića) u blizini nalazišta prona-

Amfore izložene u Arheološkoj zbirci Issa

đene su i dvije olovne prečke antičkih sidara, koja su mogla pripadati potonulome brodu. Na jednoj od njih otisnuto je ime C. IVL. CIS (*Caius Iulius*

Cissus?), koje bi se moglo odnositi na brodovlasnika.

Brodolom u uvali Veloj svitnji najveći je do sada istražen brodolom u hrvatskom podmorju. Ukupan broj amfora iz brodske tereta procijenjen je na više od 1000.

Trgovački su brodovi u antičko doba često plovili viškim vodama. Na području viške luke nalazila se naime važna grčka kolonija Issa, koja je proizvodila vino u velikim količinama te ga vjerojatno i izvozila širom Sredozemlja. Tragovi antičke luke i danas se mjestimično jasno razaznaju u plitkome moru oko poluotočica Prirova te na potezu od njega do dna obližnje uvale Stonce (*Porto inglese*), a mnogobrojni ulomci amfora prisutni u obalnome nasipu svjedoče o živoj gospodarskoj i trgovačkoj aktivnosti.

1. Dno antičke luke uz poluotok Prirovo;
2. i 3. lokalitet tijekom istraživanja

1. Uvala Vela svitnja; 2. viška luka s poluotokom Prirovom

